

Gunnel Forsberg

Interaktion och intervention – Akademiens möjligheter och begränsningar för jämställdhet och regional utveckling

JämVäxt-projektet vid Karlstads universitet är ett exempel på en förändringsinriktad forskningsinsats där forskare och regionala aktörer tillsammans har arbetat för att skapa utrymme för en mer jämställd regional struktur. Med en interaktiv insats har man arbetat med kompetensutveckling och kunskapsuppbyggnad till gagn för såväl de som arbetar med regionala utvecklingsfrågor som de forskare som drar vetenskapliga slutsatser. I denna artikel diskuteras hur dessa två områden kan mötas och vilka gränser som hindrar interaktiva insatser i form av konkret förändringsarbete.

Gunnel Forsberg, professor,
Kulturgeografiska institutionen,
Stockholms universitet
gunnel.forsberg@humangeo.su.se

Med JämVäxt-projektet som utgångspunkt vill jag i denna artikel diskutera möjligheter och problem med en interaktiv forskningsinsats och hur långt forskaren kan driva interaktiviteten. Frågeställningen gäller dels förhållandet till den verksamhet där forskningen utförs i samverkan och dels förhållandet till den akademiska miljön

inom vilken man verkar som forskare. Ska man nöja sig med att interagera med verksamheten eller kan man gå ett steg ytterligare och delta i interventionistiska insatser? Vilka konsekvenser kan den interaktiva forskningsinsatsen få för behovet av vetenskaplig trovärdighet och meritering? Slutligen vill jag reflektera över vilka lärdomar som forskare och praktiker kan dra av ett interaktivt forskningssamarbete.

Brulin, Sjöberg och Svensson (2009) ställer i debattartikeln "Gemensam kunskapsbildning för regional tillväxt" frågan om det går att skapa tillväxt med hjälp av offentligt finansierade utvecklingsprojekt. Jag skulle vilja kvalificera

den frågeställningen och ställa frågan vilka möjligheter som finns att främja *jämställd* tillväxt med offentliga medel? Svaret ligger nog i linje med det svar som författarna ovan ger. De menar att det hänger på metoden och föreslår själva en utvecklad form av interaktiv forskning som en lämplig metod.

Då uppstår nästa viktiga fråga: Hur mäter man graden av måluppfyllelse? Utvärderingsfrågan är föremål för debatt bland utvärderare och följeforskare kopplade till det EU-strukturfondsprogram som projektet JämVäxt är en del av. Målsättningarna med strukturfondsprogrammen är i viss mening gigantiska. Ambitionen är att förändra den ekonomiska (och kanske också den sociala) strukturen i ekonomiskt tillbakagående regioner och branscher. Är detta över huvud taget möjligt med de medel som avsätts? Olika metautvärderingar, till exempel Effektutvärdering av de geografiska målprogrammen inom EG:s strukturfonder (ITPS 2004, refererad i Brulin m fl 2009, s 63), konstaterar att den totala investeringen inte satt några som helst spår i makroekonomiska nyckeltal.

Men man kan inte nöja sig med makroekonomiska slutsatser; de stora frågorna kvarstår. Har det skett andra förändringar som kommer att bli utläsbara på lång sikt eller som måste mätas med andra mått än ekonomiska? Ett bättre mått skulle till exempel vara att mäta kunskaps- och kompetenshöjning från T1 till T2. Problemet är bara att vi sällan har underlag för en sådan utvärdering. Hur såg kompetensen och kunskapen ut i T1, utgångsläget? Sådana databaser finns helt enkelt inte. Alltså får man försöka besvara frågan om kunskapsstillväxt på annat sätt.

Behovet av utvecklade analyser diskuterar Gunnarsson i artikeln "Gemensam handling för hållbar förändring – tillämpad genusforskning i ett innovations-system" (2011). Hon menar att en förutsättning för en hållbar förändringsprocess är att en (i detta sammanhang) genusteoretisk plattform kombineras med en interaktiv forsknings- och utvecklingsansats för att synliggöra värderingar och normer som möjliggör eller hindrar en ökad jämställdhetsintegrering (Gunnarsson 2011, s 48). Det handlar enligt henne om att byta en partiellt exklusiv och begränsad arena för kunskapsproduktion mot en inkluderande och utvidgad arena (s 51). Det är utan tvekan en utmaning. Hur blir arenan utvidgad och vilka ska inkluderas?

Den interaktiva kunskapsproduktionen är en bärande del i den utvärderingsmodell för analyser av regionala projekt och program som är sammanfattad i den välciterade antologin om följeforskning; *Learning through ongoing evaluation* (Svensson m fl 2009). Där konstateras att utvärderingar i allt större utsträckning handlar om kunskapsuppbyggande med interaktiva arbetsmodeller.

Kunskapsfrågan är också en central aspekt i Lundkvists presentation av det interaktiva forskningsprojektet Triple Steelix (Lundkvist 2011). Han menar att forskare och praktiker tillsammans kan producera användbar kunskap som är

av värde för båda parter. Det är alltså inte frågan om att forskare ska bestå med överföring av sin kunskap till praktiker, utan om att kunskapen uppstår i mötet.

Som följeforskare i projektet JämVäxt har jag fått tillfälle att följa hur forskargruppen lyckades hitta en form för deltagande forskning som i någon mening har bidragit till att bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden i den region där projektet verkar. Det som skiljer JämVäxt-projektet från andra interaktiva projekt är att många arbetar med förändringsprocesser inom företag och koncerner medan JämVäxt-projektets syfte var att förändra på den regionala nivån, även om man vänder sig till små och medelstora företag i det konkreta arbetet. I första hand har projektet arbetat tillsammans med företag verksamma inom de företagskluster som identifierats i den regionala utvecklingsplanen för länet.¹ Därmed är det inte lika lätt att identifiera målgrupperna och mottagarna av kunskapsstillväxten.

Ett liknande projekt med regionalt fokus är det EU-finansierade projektet Winnet8 vars syfte var att bidra till jämställdhet på europeisk nivå genom att lansera kvinnliga resurscentra som en resurs för regional utveckling. I rapporten *Women's Resource Centres: Innovation & Practices* (Winnet8 2011) betonas behovet att inte bara förändra enskilda arbetsplatser utan även ekonomiska och sociala uppdelningar i samhället i sin helhet. Uppdraget är med andra ord ambitiöst. Samtidigt konstaterar rapportförfattarna, med hänvisning till Pettersson (2008), att EU tenderar att tona ner jämställdhetsmålen i ambitionen att göra EU till den mest konkurrenskraftiga, dynamiska och kunskapsbaserade ekonomin i världen.

Med de redogjorda perspektiven ovan hade alltså JämVäxt-projektet vid Karlstads universitet ett stort och svårt uppdrag.

Den processororienterade forskningens möjligheter

I sin helhet låg ambitionen i att bidra till en förändring av arbetsmarknadens strukturer för att främja en hållbar utveckling och tillväxt av näringslivet i Värmland. I den första ansökan angavs att JämVäxt-projektet skulle

- erbjuda så goda arbets- och livsvillkor att unga vuxna, speciellt högutbildade kvinnor, väljer att stanna kvar i Värmland och/eller väljer att återvända efter utbildning utanför länet.
- bygga upp en databas för systematisk analys av den högre utbildningens betydelse för den regionala tillväxten.
- skapa attraktiva konkurrenskraftiga arbetsplatser med certifierade kvalitets-säkringssystem, som visar att företaget tar etiskt moraliskt ansvar, miljöansvar och socialt ansvar (Corporate Social Responsibility – CSR) för sina anställda.

¹ Dessa utgörs av *The Paper Province* baserad på företag inom skogsråvarubranschen, *Stål- och verkstadsindustrin* samt *Compare* som är ett kluster av företag inom IKT.

- via ett kompetenscentrum under etablering, *Wellness*, tillhandahålla nätverksmodeller baserade på genusanalys och implementera dessa i det värmländska regionala tillväxtprogrammet.
- stärka Centrum för genusforsknings ställning på nationell och internationell nivå.
- etablera varaktiga och fördjupade samarbeten mellan Centrum för genusforskning och regionens näringsliv.

Detta organiserades i tre delprojekt med olika fokus. *Nätverksprojektet* syftade till att foga samman de lokala företagsnätverken inom den så kallade well-nessbranschen, som bland annat består av företag inom friskvårdssektorn. *Modellprojektet* syftade till att utveckla modeller för en balans i livet genom att studera om medarbetarsamtal kan vara en metod för detta samt att utveckla ett certifieringssystem för företag som kan uppvisa kompetens när det gäller att skapa förutsättningar för att få balans i livet hos de anställda. *Samspelsprojektet* syftade till att hitta former för kompetensförsörjning genom ett samspel mellan utbildning och arbetsliv. Alla delprojekt byggde på tidigare studier och hade således en förhistoria att luta sig mot.

Tidsmässigt arbetade man utifrån olika projektfaser. De två första faserna i projektet var båda finansierade av Europeiska Regionalfonden och Region Värmland. I den första fasen låg fokus på kunskapsuppbyggnad. Under den andra fasen var spridning av resultat ett centralt tema. För en tredje fas med betoning på implementering och kompetensutveckling, alltså den mest interaktiva forskningsfasen, ansökte man om medel hos Socialfonden. Där fick man dock avslag med motiveringen att ansökan inte knöt an till fondens direktiv för projektstöd. Man ansåg dels att ansökan knöt an till generella kunskapsbehov och inte till behov hos en speciell grupp som behövde stärka sin position på arbetsmarknaden. Man ansåg vidare att det inte var klargjort hur anställda i kommuner och företag rent konkret skulle kunna förbättra sitt arbetsliv och därutöver menade man att mervärdet av samverkan inte hade påvisats. Denna tredje interventionistiska fas kunde därför inte genomföras utan projektet avslutades efter de två första interaktiva faserna.

Här kan det finnas anledning att knyta an till frågan hur man kan skapa jämställdhet med offentliga pengar. Tillväxtverket fick ett regeringsuppdrag att utreda och beskriva förekomsten av jämställdhetsperspektiv i det regionala tillväxtarbetet. I deras rapport *Att välja jämställdhet* (Tillväxtverket 2011) konstateras att man kan se jämställdhetsinsatserna i de regionala programmen enligt en tregradig definitionsskala. Den första nivån använder en *restriktiv* definition vilket enbart innebär att projekt inte får motverka jämställdhet, den andra nivån ges en *proaktiv* definition och innebär att man har ambitionen att också bidra till jämställdhet. I rapporten konstateras att de flesta regionala program arbetar enligt någon av dessa

två, medan den tredje, *avancerade* definitionen innebär att jämställd tillväxt inte är uppnådd förrän samhället där projektet verkar, är jämställt. Enligt utredningen har man inte arbetat med denna definition i de regionala programmen, vilket inneburit att effekterna av jämställdhetsinsatserna blivit begränsade.

Man kan konstatera att JämVäxt-projektet kan analyseras på motsvarande sätt. De första faserna hade haft en proaktiv inriktning, medan den tredje fasen hade kunnat få potential att också arbeta utifrån den avancerade definitionen. Fokus låg inte på enskilda anställda eller på att förändra situationen på en enskild arbetsplats utan på att skapa förändrade villkor i regionen som helhet. Tanken med den tredje fasen i projektet var således mer utmanande genom ambitionen att också intervensera i en förändringsprocess mot ett mer jämställt arbetsliv. Den ambitionen var också utmanande ur ett vetenskapligt perspektiv. Hur aktiv kan och bör forskaren vara utan att förlora sin vetenskapliga trovärdighet?

JämVäxt-projektet är ett exempel på en processororienterad forskningsverksamhet som utmärks av flexibla, efterfrågestyrda och processinriktade insatser. Projektverksamheten följer en modell av interaktiv verksamhet med ömsesidigt lärande och förändring som målsättning. Här knyter projektet an till den interaktiva forskningstraditionen. Projektets betoning på processperspektivet framgår redan av dess titel som kommunicerar budskapet att projektet gått *”från ord till handling”* och att man jobbade för ett ömsesidigt kunskapsutbyte.

Den interaktiva forskningen har en lång tradition, även om den i ett vetenskapligt tidsperspektiv är ganska kort. Utmärkande är att den i stora stycken utmanar den traditionella vetenskapen som värnar om den neutrala och objektiva betraktaren som observerar och analyserar utan att till synes delta i vad som studeras. Den interaktiva forskningen erbjuder ett annat förhållningssätt eftersom man aktivt interagerar för att påverka en förändringsprocess samtidigt som den studeras. Det är alltså mer fråga om att studera och analysera själva processen än analys av det fenomen som påverkas.

Begreppen för denna forskningsinriktning är många. Begreppet *aktionsforskning* myntades på 1970-talet i samband med att forskare ställde sin forskarkompetens till förfogande och ofta tog ställning för resurssvaga grupper i samhället (se till exempel Axelsson m fl 1980).² Benämningen en *handlingsorienterad forskning* utvecklades främst inom arbetslivs- och organisationsforskning och utmärktes av ett mer balanserat samarbete med praktiker i öppna dialoger i syfte att stödja lokala utvecklingsprocesser (exempelvis STOP-projektet vid Arbetslivscentrum, se Gonäs 1991), medan *interaktiv forskning* innebar att forskare och praktiker i en mer jämställd relation deltar i en process för gemensamt lärande (Johannisson m fl 2008). *Följeforskning* används numera huvudsakligen som metod för utvär-

² Gunnarsson (2011) använder detta begrepp som ett paraplybegrepp för interaktiv forskning och följeforskning.

eringar i strukturfondssammanhang (Svensson m fl 2009). Kännetecknande för dessa olika processorienterade forskningsinriktningar är att de fokuserar på medforskning, det vill säga att man inte betraktar de studerade som objekt för sin analys utan som delaktiga aktörer. Det innebär också att forskaren är mer eller mindre involverad.

JämVäxt-projektet arbetade utifrån den breda ansats som förespråkas av Gunnarsson (2011). Men interaktionen var inte allenarådande. För en del av deltagarna var samverkan en form av interaktiv forskningsverksamhet, för andra var uppdelningen mellan olika arbetsinsatser mer uttalad. Vissa av forskarna gör en markant åtskillnad mellan tillämpningen – den tredje uppgiften, det vill säga det uppdrag som universiteten har vid sidan av forskning och undervisning – och den egna genererade forskningsverksamheten, medan dessa två är mer sammanflätade i andra projekt. Samarbetet mellan forskare och praktiker är nämligen inte helt problemfritt.

Interaktionens gränser

Det finns ett stort inslag av interaktiva processer i det praktiska arbetet inom JämVäxt, men verksamheten var samtidigt inte renodlat interaktiv. Snarare utvecklade man inom projektet en egen form av forskningsinteraktion. De tre delprojekten arbetade på ett delvis olikartat sätt, inte minst när det gällde de interaktiva och interventionistiska inslagen i förhållande till vetenskapliga och forskningsmeriterande insatser.

Samspeletsprojektet kartlade samspelet mellan utbildning och arbetsliv. Genom statistiska analyser har forskare och praktiker försökt besvara frågan om på vilket sätt universitetet kan bidra till länets kompetensförsörjning. Här gjordes en relativt tydlig uppdelning mellan den tillämpade delen, som av många uppfattas som den tredje uppgiften, och den vetenskapliga, meriterande, delen som kräver specifika former av redovisning och publicering. De arbetade parallellt med de två spåren snarare än att försöka integrera de två.

Även *Modellprojektet* hade två deluppgifter, varav den ena var mer forskningsinriktad, nämligen att studera medarbetarsamtal som metod, och den andra mer förändringsorienterad. Forskarna inom denna del hade mycket samarbete med de regionala klustren i regionen. Den interaktiva ansatsen för att bygga upp kunskap är tydlig i delprojektet.

Nätverksprojektet syftade till att utforma en verksamhetsplan för hur man kan sammanfoga wellnessföretag, en bransch med stor dominans av kvinnor. Detta är det delprojekt som genom att samarbeta med olika nätverk inom den utvalda sektorn var det mest genomgående interaktiva. Här fanns också ett inslag av intervention genom att initiera och stimulera wellnessföretagen att utveckla företagsnätverken till regionala innovationskluster.

Gemensamt för de tre delprojekten var att de syftade bortom enbart vetenskapliga resultat, vilket kom till uttryck på olika sätt. Det första klagörandet var att man inte trodde sig sitta inne med alla svaren. Forskarna kom inte till företagen eller klustren med förespeglingen att tala om hur slipstenen ska dras. I stället betonades mycket kraftfullt det ömsesidiga lärandet och processandet.

Det andra utmärkande draget var att syftet har varit att främja en förändring. Det innebär en insikt om att förändring inom detta område tar tid. Man hade inte kortsiktiga krav på att skapa förändring, vilka kan finnas inbyggda i andra processinriktade forskningsinsatser.

Det tredje utmärkande draget var att bemästra jämställdhetens retoriska fält; att hantera den rådande diskursen om att jämställdheten redan i stort sett är uppnådd. Det kan innebära att det kan vara svårt att hantera de problem som uppstår om man renodlar den genusrelevanta problematiken genom att skala bort andra (i och för sig) angelägna obalans- och ojämställdhetsstrukturer som kan förekomma på enskilda platser och företag. Det är inte givet att medaktörerna gör samma prioriteringsordning som forskarna av vilket problem som är mest akut att åtgärda. Även om man har en genusvetenskaplig frågeställning, är det viktigt att pröva huruvida det är en genusrelaterad aspekt som är verksam vid det enskilda tillfället. Generellt kan man säga att ju mer interaktivt och interventionistiskt forskarna har arbetat, desto mer utmanande har denna fråga blivit. När man inte bara belyser och bygger kunskap utan även gör anspråk att med den nyvunna kunskapen som utgångspunkt arbeta för förändrade regionala strukturer tangerar man frågan om det vetenskapliga uppdragets gränser, vilket flera av forskarna i JämVäxt-projektet på olika sätt fått erfara.

Ytterligare en utmaning var att ledarna för projektet var forskare med centrala positioner och maktbefogenheter inom universitetet. Samtidigt som detta var en framgångsfaktor som gav status och respekt för projektet blev denna kompetens en riskfaktor. Risken för att forskarna skulle få nya uppgifter realiserades några gånger, vilket påverkade kontinuiteten. Ett ytterligare drag i projektupplägningen var det stora antalet deltagande forskare. Sammanlagt bestod forskargruppen av cirka 15 personer som var och en hade ett mindre åtagande i projektet (cirka 20 procent). Samtidigt som det skapade goda möjligheter att vara i fält, alltså att interagera med regionens aktörer och företag/kluster, innebar det att samtliga också hade andra uppdrag inom universitetet som konkurrerade om arbetstiden. I inget fall blev denna forskningsinsats den deltagande forskarens huvuduppgift.

En svårighet är att få praktikerna att engagera sig under tillräckligt lång tid. En risk är att olika tidsperspektiv kan skapa svårigheter. Praktiker behöver resultat snabbt. Forskningen kan ta tid. Det gäller att leverera och att hålla tidsplaner när man arbetar tillsammans med praktiker vilket ibland kan kollidera med de tidsperspektiv och den arbetskultur som råder inom forskarvärlden. Brulin

m fl (2009) slår huvudet på spiken när det gäller relationen mellan traditionell forskning och utveckling:

Mycket forskning, men även traditionella utvärderingar, spelar en liten eller ingen roll i styrning och utveckling av olika program och projekt, eftersom dessa i allt för hög utsträckning följer sitt eget tempo. [...] I verkligheten uppstår problem plötsligt eller genom att man undan för undan ser att en utvecklingsinriktning i ett projekt måste ändras [...]. Inom sådana ramar blir en långsamt fungerande forskning och traditionella utvärderingar med långa datainsamlingsperioder, långa bearbetnings- och sena rapporteringstider olämpliga. Innan rapporten ligger på bordet är det antagligen för sent att åtgärda problemet. (s 68-69)

Samtidigt kan man säga att detta inte borde gälla inom jämställdhetsområdet. Här kan det finnas större utrymme för att komma förbi tidsasymmetrin. Jämställdhetsproblemet är av en annan karaktär än konkreta ekonomiska åtgärdsbehov. Problemet är känt sedan länge, har inte uppstått plötsligt och är inte för sent att åtgärda. Därför är det lätt att följa rådet som Brulin m fl (2009) ger:

Om forskning eller utvärdering ska ha en praktisk betydelse, måste den i allt högre grad ske i real tid, det vill säga samtidigt som förändringar och utvecklingsaktiviteter sker i det omgivande samhället. (s 69)

Inom jämställdhetsområdet pågår förändringar och aktiviteter ständigt; forskningen om jämställdhet sker därför alltid i real tid. Mer utmanande kan det vara att följa rådet från Brulin m fl att forskningen ska vara ”störande” i den meningen att den utmanar och är kritisk. En förutsättning för detta är att den måste vara en del av en stark vetenskaplig miljö, menar de (2009, s 73).

Det vetenskapliga dilemmat – interaktion och meritering

En tredje utmaning handlar om hur denna typ av arbete kan ge vetenskaplig meritering. En alltför stor praktisk orientering uppfattas som negativ i utvärdering av vetenskapliga insatser. Vetenskapligt värderas vanligtvis gemensam kunskapsproduktion på samma sätt som renodlad forskarstyrd sådan. I vissa fall kan den vetenskapliga måttstocken inte passa interaktiv forskning så bra. Ett sätt att hantera detta dilemma var att forskarna uttryckte sig i termer av att ”hålla sig i praktikens närhet”, vilket inte är detsamma som att ”sitta i knät på de regionala aktörerna”.

I en interaktiv forskningsprocess finns en ambition att delprojekten ska kunna bli konkreta och hålla fast vid den praktiska sidan av projektet utan att förlora den vetenskapliga utmaningen. Man strävar efter en hög grad av konkretion som ett

sätt att kommunicera utåt. Men det är inte helt klart hur man formulerar sig för att upprätthålla vetenskaplig stringens samtidigt som man hittar ett språk som de regionala praktikerna läser och förstår. Är det forskarnas eller aktörernas språkbruk som ska prioriteras? Vilka är egentligen aktörerna? Är det företagsledarna, folket på golvet, kompetenscentra, mellanchefer eller medborgarna i största allmänhet?

I vilken utsträckning kan staten och medborgarna kräva att få sina frågor om samhällets utveckling besvarade och vad är det medborgarna kan förvänta sig i sin roll som finansierare? Vad innebär det egentligen att uppnå jämställd arbetsmarknad? Om man vill förändra, hur kan forskarna kommunicera behovet av jämställdhet till näringslivet och det omgivande samhället utan att dessa värjer sig? Resultaten ska levereras både till dem som gett pengar (strukturfondsprogrammet) och dem som gett uppdraget (medborgarna).

Vilket är (den offentligt finansierade) forskarens huvudsakliga ansvar? Att arbeta för att bidra till egen karriär och till universitetets placering i internationella rankinglistor, att bidra till det internationella vetenskapssamhällets kunskapsutveckling eller att bistå med underlag för att skapa ett bättre samhälle? Något av detta eller kanske allt?

Å andra sidan: Några krav är orubbliga och måste ställas på all forskning. Det är de övergripande etiska reglerna om att bidra till en bättre värld. Men etiken handlar också om forskarens respekt för den information som ges, för de insatser som folk bidrar med och kravet på att vara ärlig mot data. Hur förhåller sig de kraven till de interaktiva forskningsmodellerna, där man som forskare blir mer eller mindre involverad i medaktörernas verklighet? Den så kallade inbäddade forskaren som – liksom den inbäddade journalisten – följer de regionala aktörer som man både samverkar med och analyserar kan ha svårt att ge en uppriktig och kritisk bild av förhållandet.

Såväl Brulin m fl (2009) som Gunnarsson (2011) tar upp dilemmat med den interaktiva forskarrollens pendlingar mellan närhet och distans. Hur upprätthåller man den nödvändiga distansen som gör att man kan se de strukturella och övergripande samtidigt som man aktivt deltar i pågående processer?

JämVäxt gick en balansgång mellan den inåtriktade verksamheten och en utåtriktad samverkan med annan verksamhet i länet. Det skedde framför allt genom ett antal mycket välbesökta workshoppar kring relevanta teman, genom det interna forskningsarbetet inom ramen för ett genusvetenskapligt seminarieprogram och genom internationella kontakter.

Ett exempel är delprojektet om nätverk som bjöd in en ”Framtidsgrupp” bestående av pensionerade kvinnor med erfarenhet från olika delar av det offentliga, privata och ideella livet. Det var före detta politiker, högre tjänstemän och företagare mellan 65 och 84 år från hela länet. Syftet var att diskutera för- och nackdelar med att bli äldre och att diskutera äldres livsvillkor. Det konstaterades

att trots en mängd positiva aspekter av ålderdom fanns det negativa erfarenheter, till exempel att man utestängdes från nätverk och sammanhang som man tidigare ingått i innan man själv kände sig mogen att lämna arbetslivet. Gruppen gavs också möjlighet att bidra till klusterbyggandet genom att besvara frågor om wellness, till exempel vad de skulle vilja använda en "wellnesspeng" till. Gruppen enades om att det är mycket viktigt med friskvård, fysisk och psykisk aktivitet, god mat samt kultur. Det framkom därutöver önskemål som hade med mentala aspekter att göra: minnesträning, empati hos vårdpersonal, beröringsstöd (att bli både rörd och berörd). De flesta resonerade utifrån andras, mer vårdbehövande och äldre, än egna behov. Med dessa kvinnors erfarenheter och diskussioner lanserades begreppet "Äldrelivsbranschen".

Även de andra delprojekten hade egna, informella, workshoppar förutom gemensamma klusteruppbyggda workshoppar. Delprojektet samverkade organiserade ett antal konstruktiva nätverksmöten med unga kvinnor med datarelaterade yrken i små och medelstora företag och inom offentlig verksamhet. Syftet var att lära sig hur man får kvinnor intresserade av teknik.

Frågor om den interaktiva forskningens påverkansmöjlighet och dess vetenskapliga meriteringsvärde har kontinuerligt diskuterats inom projektgruppen. Man har diskuterat i vilken utsträckning man har kunnat förbättra regionens bristande jämställdhet, hur mycket man som forskare kan och bör intervensera i den verksamhet man beforskar och vilket vetenskapligt bidrag denna form av forskning kan erbjuda.

Vad säger då de formella systemen om vad som ger vetenskapliga meriter? Några kriterier som alltid brukar anges i riktlinjer för docent- och professorsmeritering handlar om självständighet och originalitet samt hög kompetens och gott omdöme när det gäller metodiska och teoretiska frågor (se till exempel Stockholms universitets *Riktlinjer för antagning till docent*, s 4). Detta kan utan tvekan uppfyllas inom ramen för interaktiva forskningsinsatser. Däremot kan det vara avgörande i vilken form man visar sin kompetens inom dessa kriterier. Detta bedöms inom ramen för det internationella vetenskapssamhället: "Vetenskaplig skicklighet ska bedömas i vidare internationellt perspektiv. Detta innebär inte att en utländsk språkdräkt har ett egenvärde, utan att den sökande visat beläsenhet och självständighet i förhållande till det internationella forskarsamhället." (Stockholms universitet, s 4). Här uppmärksammas att det finns olika sätt att bli erkänd forskare, vilket tydliggörs ytterligare i redovisningen av formen för publiceringar. I direktiven, som får utgöra exempel här (*Riktlinjer för antagning till docent* vid Stockholms universitet), sägs att även om publiceringar i välrenommerade internationella tidskrifter med genomförd sakkunnigbedömning har ett egenvärde, måste man ta hänsyn till vad som gäller för den sökandes ämne. Man markerar också att de sakkunniga inte enbart kan förlita

sig på tidskriftspubliceringar för att bedöma kvaliteten, det åligger de sakkunniga att bedöma om produktionen uppnår internationell standard. I klartext betyder detta att även den interaktiva forskaren måste publicera sig i internationella vetenskapliga sammanhang för att uppnå högre positioner. Redovisningen måste självfallet ha hög vetenskaplig kvalitet, men riktlinjerna ger en viss öppning för alternativa former för publicering. Här ska samtidigt sägas att olika lärosäten har olika riktlinjer och praxis när det gäller meriteringsystemet och att det även inom samma universitet skiljer sig mellan vetenskapsområden och ämnen.

Mot de strikt vetenskapliga kraven finns den interaktiva forskningens önskan om och behovet av att delta i samhällsomvandlingen. Det innebär att redovisningen i första hand vänder sig till avnämarna och de närmast berörda. Här är det uppenbart att vi har att göra med två helt olika kriterier för redovisning. Det går knappast att se hur dessa två kan förenas eftersom det i grunden handlar om olika värdeskalor som varken kan eller bör blandas samman. Betyder det att man som forskare måste välja modell? Att antingen göra internationell akademisk karriär och därmed huvudsakligen ägna sig åt inomvetenskapligt arbete, eller utmanas genom interaktiv forskning och därmed nöja sig med att ha en (i bästa fall någorlunda) trygg position vid sitt hemmauniversitet?

För vissa av forskarna i JämVäxt-projektet var möjligheten till vetenskaplig meritering angelägen, eftersom de befann sig i en sådan fas i sin forskarkarriär där det var nödvändigt för fortsatt verksamhet att arbetet ger meriter. Mer seniora forskare däremot har tonat ner sina meriteringsanspråk till förmån för att föra ut resultaten till regionen och den policyinriktade regionala verksamheten.

Eftersom projektledaren för delprojektet om samspel var en erfaren och välmeriterad arbetslivsforskare var det oproblematiskt att ställa den uppbyggda databasen till förfogande för alla aktörer i regionen utan att se till behovet att behålla den för eget vetenskapligt bruk. Samtidigt fanns en ambition att föra fram genusforskningen till forskningsfronten när det gäller arbetsvetenskap, bland annat genom att utnyttja databasen för forskningsbaserad analys. Här är således den dubbla strategin explicit. Ambitionen är att projektet ska resultera i ett antal vetenskapliga artiklar, samtidigt som man hoppas kunna organisera bestående nätverk.

JämVäxt-projektet som modell för en lärande regionalpolitik

Den interaktiva ansatsen i JämVäxt-projektet har inneburit samverkan med regionala aktörer i de centrala klustren som identifierades i den regionala utvecklingsplanen *Hållbar Värmländsk växtkraft* (Länsstyrelsen i Värmlands län & Region Värmland 2003). På så vis är projektet nydanande.

Men i vilken utsträckning och på vilket sätt har regionen och de regionala aktörerna utvecklat sin kunskap och kompetens om hur man arbetar för jäm-

ställd regional utveckling som ett resultat av projektet? Det är regionalpolitikens ”tiotusenkronorsfråga”³ och kan alltså inte enkelt besvaras. I stället kan några möjliga aspekter belysas som kan ha påverkat genomförandet och som i det långa loppet kan komma att visa sig ha haft betydelse.

Det fanns en efterfrågan

Det fanns en förhistoria i form av en efterfrågan från det omgivande samhället genom att tidigare verksamhet gjort näringslivets aktörer medvetna om att genusfrågor ingår i lösningen på regionens problem. Företagen ville därför ta universitetet i anspråk för att hitta former för framtidslösningar.

Projektets syfte att gå från ord till handling hänvisade till att man redan genomfört ett antal relevanta projekt med huvudsakligen begreppsmässig utveckling. Samspeletsprojektet bygger på ett tidigare regeringsfinansierat projekt om relation mellan utbildning och arbetsliv. Modellprojektet bygger på ett EU-finansierat projekt om balans i livet (Ågren 2006). Nätverksprojektet bygger på ett tidigare Vinnovafinansierat projekt om innovationssystem och homosociala strukturer (se Forsberg & Lindgren 2010).

När det gäller lärprocessen kan man också konstatera att genusforskare från Karlstads universitet har en lång tradition av utåtriktad utbildningsverksamhet och verksamheten hade redan inledningsvis ett gott renommé i länet. Det fanns en tillit till universitetets förmåga att förmedla vetenskapliga rön på ett begripligt sätt, vilket ökade tillförlitligheten och tilltron till forskarnas möjligheter att främja förändring.

Vad har man lärt?

Vad har man lärt sig? Vad har ”det omgivande samhället” lärt sig av JämVäxt och vad har forskarna lärt sig? Möjligheterna att uppnå målsättningen bygger i stor utsträckning på att de deltagande organisationernas, klustrens och företagens engagemang hålls vid liv och att de är beredda att genomföra reformer i sina egna verksamheter så att jämställdheten kan bli bestående när projektet avslutas. Det kan vara svårt, som nämnts ovan, att hålla de externa deltagande aktörerna intresserade av att delta och att veta hur man mäter ökat lärande. Vanligtvis gör man inte någon mätning av kunskapsnivån inledningsvis och därför kan man inte heller avgöra om lärandet har ökat i någon formell mening. Däremot kan man mäta deltagarnas upplevda kunskapsförhöjande, vilket kan vara nog så centralt för framtida aktiva handlingsmönster. Enligt intervjuer med representanter för aktörerna upplever de en ökad kunskap om jämställdhetsfrågan.

³ Metaforen anknyter till det mycket populära frågeprogrammet i TV som sändes för första gången 1957 och där de tävlande kunde vinna 10 000 kr (http://sv.wikipedia.org/wiki/Kvitt_eller_dubbelt).

Kan vi då säga att interaktiva processer är en bra metod för att främja jämställd utveckling? Svaret på den frågan ger sig nästan självt. Det kan knappast finnas några argument mot att det är en bra metod för att skapa förutsättningar för jämställdhet. Fokuseringen på den gemensamma kunskapsproduktionen ger en stabilitet åt frågan så att den inte omedelbart försvinner när projektpengarna tar slut. Den uppmärksamhet som projektet rönt i regionen till följd av upplägget ger också belägg för att det är en bra modell. Forskarna har aktivt deltagit i diverse lokala mediedebatter och de har varit ute på en mängd uppskattade arbetsplatsbesök och berättat om sina resultat. Även detta har varit en ömsesidig läroprocess där man också fortsatt att arbeta för att påverka.

Detta leder till den andra frågan om i vilken utsträckning man som forskare aktivt bör delta i förändringsprocessen. Här blir svaret mer oklart, bland annat eftersom JämVäxt-projektet inte fick möjlighet att slutföra arbetet med en tredje projektfas som var mer förändringsorienterad. Därmed kan man säga att projektets underrubrik ”Från ord till handling” inte kunde genomföras. Samtidigt kan man konstatera att de mer interventionistiska och avancerade inslagen har mött ett större motstånd än de som enbart arbetat med proaktiv interaktion i form av nätverk och workshoppar. Ett exempel på detta är svårigheter som mött nätverksprojektets försök att sjösätta ett klusterinitiativ kring wellnessföretagen. Det hade varit intressant om man hade fått möjlighet att fullfölja planerna på att genomföra förändring i ett antal ”testbäddar”. Det hade gett underlag för att besvara frågan om det finns en möjlighet för forskningen att arbeta med förändringar eller om det finns en gräns för vad forskare kan och bör ägna sig åt.

Detta leder till den tredje frågan huruvida den interaktiva forskningsinriktningen kan förenas med vetenskaplig teoriutveckling och akademisk meritering. Först och främst kan konstateras att ömsesidig kunskapsöverföring varit en betydande del av projektet. Workshopparna har skapat tillfälle till kunskapsutbyte och klagörande av gemensamma problembilder. Projektet har också varit kunskapsutvecklande för forskarna vilket lett till vetenskapliga publikationer som också har använts för vetenskaplig meritering. Så länge som den interaktiva forskningen huvudsakligen arbetat med kunskapsproduktion kan man konstatera att den oro som funnits inom JämVäxt inte varit befogad. Däremot finns det vissa indikationer på att det är svårt att förena vetenskaplig meritering och aktivt driva konkret förändringsarbete. Ett exempel är det arbete för ett certifieringssystem för balans i livet som utformades inom Modellprojektet. För sådana verksamheter finns ännu inga vetenskapliga kriterier.

Det långsiktiga resultatet av JämVäxt kan naturligtvis inte avläsas i nuvarande skede. Det avgörande är om projektet lyckats hitta en partner inom regionen som är beredd att bygga ett brofäste från sitt håll. Den metafor som jag tycker beskriver arbetet inom JämVäxt är nämligen ett brobygge. Det behövs broar

mellan tillväxtperspektiv och jämställdhetsperspektiv. Det behövs broar mellan historisk erfarenhet och djärva innovationssatsningar. Det behövs broar mellan universitetsintern forskningsverksamhet och interaktiva forskningsprocesser. JämVäxt har visat sig vara ett bra brofäste i ena ändan. Kvar är att få någon att bygga ett motsvarande brofäste i den andra. Det är utmaningen för den värmländska regionala utvecklingspolitiken och för universitetsvärlden.

Referenser

- Axelsson B, Berger S & Hogdal J (1980): *Viksmanshyttan: Lära för framtida bruk: En bok om studiearbete, frigörelser och Stora Kopparberg*. Stockholm: Prisma.
- Brulin G, Sjöberg K & Svensson L (2009): "Gemensam kunskapsbildning för regional tillväxt". *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, årg 15, nr 1, s 61–74.
- Forsberg G & Lindgren G (red) (2010): *Nätverk och skuggstrukturer i regionalpolitiken*. Karlstad: Karlstad University Press.
- Gonäs L (1991): *Industriomvandling i välfärdsstaten*. Stockholm: Arbetslivscentrum.
- Gunnarsson E (2011): "Gemensam handling för hållbar förändring – tillämpad genusforskning i ett innovationssystem". *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, årg 17, nr 2, s 45–57.
- ITPS (2004): *Effektutvärdering av de geografiska målprogrammen inom EG:s strukturfonder*. ITPS A2004:009. Östersund: Institutet för tillväxtpolitiska studier.
- Johannisson B, Gunnarsson E & Stjernberg T (red) (2008): *Gemensamt kunskapande: Den interaktiva forskningens praktik*. Växjö: Växjö University Press.
- Lundkvist H (2011): "Employer brand opens up for a gender process model". *Nordic Journal of Working Life Studies*, vol 1, nr 2, s 99–115. www.nordicwl.dk
- Länsstyrelsen i Värmlands län & Region Värmland (2003): *Hållbar värmländsk växtkraft. Tillväxtprogram för Värmland 2004–2007*. Karlstad: Länsstyrelsen i Värmlands län & Region Värmland.
- Pettersson K (2008): "Många bäckar små – Jämställdhet och ekonomisk tillväxt i regionalpolitiken." I Andersson F, Ek R, Molina I (red): *Regionalpolitikens geografi – regional tillväxt i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Stockholms universitet (2012): Riktlinjer för antagning till docent. Stockholm: Stockholms universitet, Samhällsvetenskapliga fakulteten. Hämtad 2012-04-20: http://www.samfak.su.se/polopoly_fs/1.50662.1320919646!/Riktlinjer_antagning_docent20100126.pdf
- Svensson L, Brulin G, Jansson S, Sjöberg K (2009): *Learning through ongoing evaluation*. Lund: Studentlitteratur.
- Tillväxtverket (2011): *Att välja jämställdhet*. Regeringsuppdrag att utreda och beskriva förekomsten av ett jämställdhetsperspektiv i det regionala tillväxtarbetet. Info 0324. Stockholm: Tillväxtverket.
- Winnet8 (2011): *Women's Resource Centres: Innovation & practices. For smart, inclusive and sustainable growth*. Winnet8, European Union/Interreg IVC.
- Ågren A-M (2006): *Balans i livet och kvalitetsåskring: Förstudie för kvalitetsåskring av företags och organisationers beredskap att erbjuda anställda arbetsvillkor med möjlighet att förena arbetsliv och familjeliv*. Arbetsrapport. Karlstad: Karlstads universitet.